

شبهه تقابل علم و دین

کلیدواژه: [بیماری](#)، [کرونا](#)، [دینداری](#)، [علم](#)، [گریه](#).

پرسش: به نظر شما دینداری بهتر است یا علم؟ [دین](#) ما را به [توسل](#) و [دعا](#) و [گریه](#) فرا می‌خواند تا دری از آسمان گشوده شود و مشکل (بیماری کرونا) حل شود، اما علم ما را به آزمایش و [تجربه](#) و حل درمان از طریق تلاش و کوشش فرا می‌خواند؟ کدام مفیدتر و عاقلانه‌تر است؟

پاسخ اجمالی: مسئله تقابل دین و علم یک مسئله وارداتی در سنت اسلامی به حساب آمده و در حقیقت خاستگاه آن را باید در خارج از مرزهای اسلام جستجو کرد. [دین اسلام](#) هیچ‌گاه مانع تلاش علمی نبوده و این‌گونه تبلیغ نکرده است که دعا و توسل همه جا برای رسیدن به مقصود کافی است. از سوی دیگر حوزه فعالیت [علوم تجربی](#)، مسائل تجربی و آزمایشگاهی است و بسیاری از امور معنوی و روحانی را پوشش نمی‌دهد. در نتیجه، اساساً تعارضی میان علم و امور دینی (مثل دعا و توسل) نیست تا مجبور باشیم یکی را برگزینیم. به باور صحیح، علم و دین مکمل همدیگرند و انسان [مؤمن](#)، هم از علم بهره می‌برد و هم از دین چرا که این دو را دو بال برای سیر در آسمان حقیقت می‌داند.

فهرست مندرجات

- ۱ - مقدمه
- ۲ - دیدگاه اسلام نسبت به علوم تجربی
- ۳ - تعیین حوزه علوم تجربی و علوم دینی
- ۴ - نیازی فطری بودن دعا
- ۵ - نتیجه
- ۶ - پانویس
- ۷ - منبع

مقدمه

«رابطه دین و علم» از دیرباز مورد توجه دین‌باوران و اندیشمندان بوده و پیرامون آن بحث‌ها و گفت‌وگوهای فراوانی به میان آمده است؛ که در ادامه، با ارائه نکاتی، دیدگاه صحیح در این زمینه را بیان می‌کنیم:

دیدگاه اسلام نسبت به علوم تجربی

به نظر می‌رسد منظور شما از علم، تلقی رایج از علم، در روزگار ما یعنی همان علم تجربی است که از راه آزمایش و تجربه حاصل شده و دستاوردهایی چون [تکنولوژی](#) را به همراه داشته است. خصوصاً اینکه در سؤال به مواردی چون آزمایش و تجربه نیز اشاره کردید؛ اما مشخص نفرمودید که مراد شما از «دین»، کدام «دین» است؟

چراکه تاریخ نشان می‌دهد که ادیان گوناگون در مواجهه با علم، رویکرد واحدی نداشته و هرکدام به فراخور مقتضیات زمان و آموزه‌های خود، تقابل خاصی را رقم زده‌اند. پس هنگامی که از تقابل دین و علم سخن به میان می‌آید، باید دقیقاً مشخص شود که منظور از دین، کدام دین و یا مذهب است. به عنوان مثال، ادیانی همچون [مسیحیت](#) که در تقابل با علم جدید رویکرد مثبتی نداشته و دانشمندانی همچون [گالیله](#) را تحت فشار قرار می‌دادند، نمی‌توانند کارنامه قابل قبولی را از این تقابل از خود نشان دهند به خلاف [اسلام](#) که از ابتدا مشوق [عقل](#) و علم بوده و با انتقال مرکزیت حکومت اسلامی از مدینه به عراق و تضارب آرای دانشمندان ملل گوناگون، جریان‌های عقلی و علمی متنوعی در اسلام شکل می‌گیرد.

چرا این‌گونه نباشد وقتی کتاب آسمانی دین اسلام ([قرآن](#)) و پیامبرش همواره مشوق علم‌آموزی و تحصیل علم است. به عنوان نمونه از [پیامبر گرامی اسلام \(صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم\)](#) این‌گونه روایت شده است که فرمودند: «داناترین مردم کسی است که علم مردم را با دانش خود جمع کند و ارزشمندترین انسان کسی است که علمش افزون باشد و کم‌ترین ارزش برای کسی است که دانشش کمتر از دیگران است.»

[۱] قمی، عباس، سفینه البحار، ج ۲، ص ۲۱۹.

[۲] مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۲، ص ۲۱۴.

از دلی همین تفکر بود که دانشمندان بزرگی چون [ابوعلی سینا](#)، [خوارزمی](#)، [جابرین حیان](#)، [ابن‌هینم](#)، [ایورجان بیرونی](#)، [فارابی](#)، [زکریای رازی](#) و... در تاریخ فرهنگ اسلامی ظهور کردند که هم عالِم و اسلام‌شناس بوده و هم در علوم دیگر به مفاخر زمان خود تبدیل شده بودند.

حوزه‌ای فعالیت علوم تجربی، مسائل تجربی و آزمایشگاهی است و تنها در این حوزه است که می‌توانند، نظریه‌پردازی کرده و شایسته است انسان که به نتیجه نظریه‌ها و فرضیه‌های توجّه کند. اما اگر مسئله‌ای موضوعاً از دسترس تجربه و آزمون خارج بوده و مربوط به مسائل [متافیزیک](#) و فرامادی باشد، دیگر موضوعی برای علوم تجربی باقی نمانده و تجربه نفی یا اثبات نمی‌تواند در خصوص آن نظری داشته باشد. مواردی که شما در سؤال بدان اشاره فرمودید نیز از همین قسم است. [دعا و توسل](#) از کلیدواژه‌های دینی است که در [دایره معارف اسلامی](#) تعریف شده و آزمایش و تجربه از کلیدواژگان علم تجربی است که در این حوزه موضوعیت دارد.

علامه شهید [مرتضی مطهری](#) در این خصوص می‌فرماید: «دین یک رسالتی دارد که این رسالت از غیر دین ساخته نیست یعنی از عقل و علم و فکر بشر این رسالت ساخته نیست و اگر در حدود علم و عقل بشر می‌بود به همان عقل و علم بشر واگذار می‌شد و دیگر پیغمبران مبعوث نمی‌شدند. اسلام برای عقل بشر فوق‌العاده ارزش قائل است برای تفکر فوق‌العاده ارزش قائل است. برای علم و مطالعه و آزمایش و مشاهده موجودات و به تعبیر خود قرآن برای سیر در آیات آفاق و انفس فوق‌العاده ارزش قائل است ولی این چنین نیست که عقل و فکر و استدلال و علم و مشاهده و آزمایش هراندازه ترقی کند بتواند آن نشانه‌هایی را که در دین از انسان یا از جهان داده است ارائه کند. این دیگر فقط رسالت دین است و آن مقدار که شما می‌بینید علم و عقل بشر حقایقی را که دین بیان کرده است تایید می‌کند. [۱۴](#) مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۲۶، ص ۵۲۳، انتشارات صدرا.

در نتیجه، هیچ کدام از این موارد قابل مقایسه با یکدیگر نیستند، چراکه در دو حوزه کاملاً متمایز از یکدیگر تعریف می‌شوند و نیز جمع این دو راه نیز مانعی نداشته و هیچ‌کدام جای را برای دیگری تنگ نکرده است بلکه مکمل همدیگرند.

نیازی فطری بودن دعا

دعا کردن نیازی فطری است که در همه ادیان و در همه نخله‌ها وجود دارد و نفی دعا، نفی یک نیاز فطری است. همه هستی تحت مشیت و اراده حضرت حق بوده و خداوند عالم را به واسطه وسایط اداره می‌کند. از این رو اگر قرار باشد، اتفاق مثبتی در زندگی انسان بیافتد باید با اذن و اجازه او و نیز با وساطت واسطه‌ها حاصل شود. در این میان همچنانکه تلاش‌های علمی و بهره‌مندی از دانش‌های تجربی حکم واسطه فیوضات الهی را داشته و نقش مثبتی را در زندگی ایجاد می‌کند، دعا و توسل نیز واسطه‌ای برای دریافت فیض الهی بوده و این دو در کنار هم می‌توانند آثار مثبت بسیاری داشته باشند.

نتیجه

پرسش از این‌که دین‌داری بهتر است یا علم، پرسش نادرستی است؛ چنانکه پرسش از این‌که آب نوشیدن بهتر است یا غذا خوردن، پرسش نادرستی است. همان‌طور که بدن ما هم به آب نیاز دارد و هم به غذا، حیات انسانی ما نیز وابسته به تعامل علم و دین است. به باور درست، علم و دین مکمل یکدیگرند و هیچ تعارضی با هم ندارند تا مجبور باشیم یکی را به جای دیگری برگزینیم.

پانویس

۱. [↑](#) قمی، عباس، سفینه البحار، ج ۳، ص ۲۱۹.
۲. [↑](#) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۳، ص ۲۱۴.
۳. [↑](#) مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۲۶، ص ۵۲۳، انتشارات صدرا.

منبع

[مرکز ملی پاسخگویی به سؤالات دینی، برگرفته از مقاله «علم بهتر است یا دین؟» تاریخ بازیابی ۱۳۹۹/۲/۲.](#)

رده‌های این صفحه: [دین](#) | [شبهات دینی](#) | [شبهات کرونایی](#) | [علم](#)